

ALPAIDIS

2020

TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKRING HOEGAARDS ERFGOED VZW

Erfgoed • Geschiedenis • Volkskunde • Biercultuur

Anno LVI nr. 219 2/2020

Driemaandelijks: juni, juli, augustus 2020

Afgiftekantoor 9550 Herzele • Erkenningsnummer P 802006

• Ver. Uitg. M. DODION, Lelielaan, 34, 3191 Hever

Editoriaal

Dat wij een onverwacht en onuitgegeven jaar beleven, en dat in de 21ste eeuw, ondervindt zowel jong als oud.

Ook wij vragen aan al onze leden om goed te zorgen voor hun gezondheid en dank te betuigen aan al wie zich al weken inzet in de zorgsector.

Onze activiteiten blijven voorlopig beperkt tot de uitgave van ons tijdschrift. De viering van 200 jaar zusters te Hoegaarden met PowerPoint, academische zitting en receptie worden uitgesteld tot begin volgend jaar; onze geplande tentoonstelling voor de maand juli en de open monumentendag van september zijn eveneens uitgesteld tot nader order.

Wel zal het boek over 200 jaar Zusters te Hoegaarden in Mariadal verschijnen in het najaar.

Intekenen kan tot 30 juli 2020 aan de voordeelprijs van 25 euro/exemplaar; daarna 30 euro/ex. (+ desgevallend 9 euro/binnenland of 15 euro/buitenland voor verzending)

Een lijst van de intekenaars wordt opgenomen in het boek

*Te storten op rekening BE23 3630 8110 6891
van Heemkring Hoegaards Erfgoed vzw*

BIC begunstigde: BBRUBEBB

Met dank aan onze steunende leden:

Ausloos Christiane

Branson-Collin

Certo BV, Boutersem

Creten Arnold

Janssens Monica (OPS Moja)

Michel Chris

Sevenants-Dumoulin Daniel

Taverniers Jean-Pierre

TIBO Consult BVA IMMO Tibo

Vanderbruggen Bart

Notaris Van Nerum Marc en kinderen

Wouters Alfred

Kasseiwegen zijn erfgoed

(Derde vervolg) - Zie ook Alpaidis nr 217, 4/2019 en 218, 1/2020

Maurice Dodion en Wasily Pedjko

Wie nog stukken kasseiweg weet liggen helpt ons door een seintje te geven of door een mailtje, zo mogelijk met foto en plaatsaanduiding te sturen naar dodionm@hotmail.com
In deze bijdrage met dank aan Raymond Billen en aan André Fouyn.

De eerste foto is een bewust behouden stuk kassei in de ruilverkaveling, voorbij Aalst, richting Sluizen. Plus de tweede: kassei vanaf St.-Catharinakapel in Hauthem richting Pieter van Molstraat (Hoeg); derde: de Doornstraat in Hoksem. Nr. 4. weg naar Kleine Molen in Klein Overlaar.

1

2

3

4

Op volgende foto de oude weg van Altenaken naar Rommersom die nu deels onder de oprit ligt.
Dit is de Zuidkant ter hoogte van de rotonde; Aan het uiteinde in Rommersom ligt er ook nog zo'n stukje.

Lambert Michiels (Bare Brem), geboren in 1897 opende 'Café Brem' in 1934. Hij was aan-
mer-steenbakker en bakte de karelen op de bouwplaats, terwijl men de kelder uitgroef. Hij en zijn
vrouw Eufrasie Smets woonden aan de Stoopkensstraat toen ze bij hem in 1931-32 een nier uit-
haalden. Dat gaf een wonde van 25 centimeter die 7 maanden lang openbleef. Het was gedaan met
werken. Bare bleef lang te bed. Ze hadden tien centimeter zageel op de kasseien voor het huis
gestrooid om het dokkeren van de wagens van de brouwerij te dempen.

Een nieuwe Steenweg naar Tienen (1771)

Ondanks de zware last veroorzaakt door de heropbouw van de kerk, heeft de gemeente Hoegaarden in 1771, een tweede groot werk durven aanpakken, nl. de aanleg van een nieuwe Steenweg naar Tienen. Ten gevolge van de zeer drukke bierhandel, was het verkeer der zwaarbeladen bierwagens zeer druk en hadden onze oude straten en wegen het erg te verduren. De afstand te verrijden op Hoegaards grondgebied was gering in vergelijking met de lange reizen die moesten ondernomen worden; waarom dan die hoge kosten? Een greintje pronkzucht en wat reclamegeest zullen niet vreemd zijn geweest aan de aanleg van deze nieuwe Steenweg; de talrijke vreemde bierhandelaars die Hoegaarden aandeden om hun waren af te halen, moesten toch een goede indruk meedragen van die bloeiende Gemeente waar het “*Hoegaards*” werd gefabriceerd. Ten andere, Leuven had in 1750, zijn kanaal Leuven-Mechelen aangelegd om zijn handel uit te breiden; daar kon Hoegaarden niet tegenop en zou het met wat minder stellen: een goede verbinding met Tienen, waar de grote Steenweg Luik-Brussel werd vervoegd.

Op 15-11-1770 werd aan de Gemeente de nodige toelating verleend om dit groot werk uit te voeren. De nieuwe bestrating zou 31.641 florijnen kosten. De graaf d’Oultremont zou dit beginkapitaal voorschieten: het zou nadien afgelost worden door een speciale taksheffing op de brouwerijen en door inning van bareelgelden.

Om die Steenweg naar behoren te leggen, dienden twee bruggen gebouwd te worden: één te Groot-Overlaar en één te Klein-Overlaar.

Enorm veel zand en kassei was ook vereist: juist geteld moesten 280.248 kasseien gekapt en aangebracht worden. De “*slaegers*”, de steenkappers zouden de steen wel kappen en 43 boeren van Hoegaarden zouden met hun “*bottelkarren*” de kasseien en de zavel wel ter plaatse brengen.

Alle kasseien en 7.000 voet borduurstenen kwamen uit de steenkuilen van Overlaar en Rommersom. Er waren toen 7 steenkuilen in uitbating, groeven die toebehoorden: één aan de Gemeente en de overige aan eigenaars van Hoegaarden.

1° De steengroeve van de “*gemeynteborch*”

2° De steengroeve van ‘s “*meyerslandt (Rommersom)*”

3° De steengroeve van de *Reugelstraat (straat tegenover het kasteeltje van Overlaar)*

4° De steengroeve van het land van *Damsien*.

5° De steengroeve van de *Oorbeekse Straat*.

6° De steengroeve van het *Sweertsland (te Rommersom)*.

7° De steengroeve van *Orbaen en Botsonland*.

De ondernemers-steenkappers, de “*slaegers*” schijnen meestal walen uit de streek van Jodoigne te zijn geweest.

Lambert Vandermolen

Martin Le Cler

Théodore Wagnieux

Jean de Diest

Moné

Fr. Michiel

Rochus.

Bij een semipermanente tentoonstelling van de 'unieke vloer' in de 'Grand Cru' ruimte op het gemeentehuis

Maurice Dodion en Wasily Pedjko

Meldert bezat minstens één Romeinse villa op de Blotenberg
(beelden van de opgravingscampagnes 1979-1980)

Sinds zondag 17 november 2019 is er op de tweede verdieping van het gemeentehuis de opening een tentoonstelling met de **Romeinse vloer**. Dankzij de erfgoedkundige dienst Portiva zijn er fotopanelen opgesteld die de bezoeker informatie geven over de opgravingen van de Gallo-Romeinse villa op de **Goudberg** langs de E40. De tentoonstelling is nog altijd gratis te bezoeken tijdens de kantooruren. Voorlopig gesloten wegens de corona-maatregelen.

In 1981 en 1982 ontdekten archeologen op de Blotenberg een vloer van een Romeinse villa. Behalve de ouderdom niets bijzonders zou u kunnen denken, ware het niet dat de vloer bestond uit rechtopstaande dakpannen.

Voorlopig zijn er in Vlaanderen geen soortgelijke vloeren uit die periode gekend.

De paneeltonstelling laat u ook kennismaken met het typische karakter van Gallo-Romeinse villa's.

De verschillende opgravingen op de Goudberg spreken tot de verbeelding.

De expo is permanent toegankelijk tijdens de openingsuren van het gemeentehuis. Afspraak kan via 016/768 750.

Organisatie gemeente Hoegaarden, de intergemeentelijke onroerende erfgoeddienst PORTIVA & vzw Hoegaards Erfgoed
Verantwoordelijke uitgever: Marleen Lefevre, schepen voor erfgoed en cultuur

Gallo-Romeinse villae: typisch Hoegaarden

Een villa rustica is de benaming voor een grootschalige boerderij met een bedrijfszone rond een woongedeelte.

De rijke bewoners werden begraven onder een grafheuvel.

Zachte helling Een zuidelijke helling schermt het huis af van de koude noordenwind. Een oostelijke oriëntering is aantrekkelijk omdat ze bescherming biedt tegen de regen die de westenwind meestal meevoert. Daarbij kan de zon dan 's morgens al binnendringen via de galerij zodat het huis bij het aanbreeken van de dag al wat opgewarmd is.

Een helling op zich is natuurlijk al interessant voor de inplanting van een villa omdat men hierdoor stagnerend grondwater aan de voet van de gebouwen vermijdt. Ook vloeit het regenwater sneller af zodat gebouwen geen ernstige schade kunnen oplopen. Een bijkomend voordeel is ook dat men de omgeving en het domein goed kan overzien.

Water De aanwezigheid van een beek, rivier of bron is altijd al een doorslaggevende factor geweest bij de keuze van een terrein voor de inplanting van een nederzetting. Ook de Romeinse villae richtten zich bij voorkeur in de buurt van een natuurlijke waterbron op.

Vruchtbare leembodem Aangezien de Romeinse villae rusticae landbouwuitbatingen waren, ligt het voor de hand dat de vruchtbaarheid van de bodem allesbepalend was. De leemstreek was dan ook één van de dichtstbevolkte gebieden in de Romeinse periode.

Handel

Handel nam een belangrijke plaats in van het dagelijks leven van de Gallo-Romeinen. Opdat dit goed en snel zou kunnen verlopen, is sinds 50 na Chr. een uitgebreid en goed functionerend wegennet uitgebouwd.

Het aanleggen en in gebruik nemen van het wegennet bracht de oprichting van baanposten mee. Op deze plaatsen kon men van paard wisselen, wat uitrusten of iets eten. Stilaan groeiden deze baanposten uit tot bloeiende economische 'steden' (vici) doordat handelaars en functionarissen zich hier begonnen te vestigen. Deze vici stonden dankzij het wegennet rechtstreeks in contact met de grote agglomeraties die op hun beurt dan weer verbonden waren met de provinciale hoofdsteden.

Het hoeft u dan ook niet te verwonderen dat een vicus als trekpleister fungeerde voor landbouwers en veetelers. Hierdoor beschikten de eigenaars van de villae enerzijds over een afzetmarkt voor hun eigen producten en konden ze anderzijds aan luxueuze en exotische artikelen geraken.

Bijnamen 3¹

Maurice Dodion en Wasily Pedjko

¹ Het eerste deel over bijnamen staat in nummer 217 van *Alpaidis* (4/2019), het tweede deel in nummer 218 (1/2020).

De heemkundige kring nodigt iedereen uit om aanvullingen en correcties over bijnamen over te maken aan Wasily Pedjko (pedjko@hotmail.com) of aan Maurice Dodion (dodionm@hotmail.com)

Met dank aan ons lid Robert Mans voor zijn terechte opmerkingen en aanvulling.

‘Tuur den Est was ne Hacour, maar het was geen “Kraam”, die ook Hacour noemen. Voor wat de Hacour’s betreft, die in Meldert “dei van Kraam” genoemd worden, verwijs ik naar “De bende van Juul”, terug te vinden op het internet. De broers Juul Kraam en Joow (Léon) Kraam (Hacour) waren wagenmakers/schrijnwerkers, die afstammelingen zouden zijn geweest van een Waalse ambulante wagenmaker, die in Meldert is blijven plakken, wellicht aan een boerendochter. Zij waren getrouwd met twee zussen, dochters van Remi Beullekens, mijn grootvader. Wat die tak Beullekens betreft: mijn vader noemde men “Tjen (Etienne) van Remy Kemp”. Op één of andere manier zou Remy Beullekens een familieband hebben met de familie Trolin in Meldert, die men ook “dei van Kemp” noemt.

Beullekens Sylvaan, grootvader van mijn vrouw, noemde men “de witte Balle (met de e van het). In Willebringen boerde zijn broer die men Armand Balle noemde, en waarvan de zoon, gepensioneerd, nu in Hoegaarden woont. Een andere broer van Sylvaan, ik denk Staaf, wiens boerderij in de Molenstraat werd verbouwd en waar nu baron Gaston Roelants woont, noemde men dan weer “Lap”. “Dei van Lap” dus, waarvan één van de dochters getrouwd was met Armand Collin, die onderwijzer geweest is in de broederschool van Hoegaarden. Als die Armand Collin en Albert Merckx, de vader van mijn vrouw mekaar tegenkwamen dan ging hun discussie steeds over hun respectievelijke schoonvader, “Lap” en “de witte Balle”, maar dat leg ik u bij gelegenheid nog wel uit. U zult dan moeten toegeven dat ik geluk heb dat ik “iene van Tjen van Remeej Kemp” ben, en “giejne Balle” of “giejne van Lap”.

Willy Beullekens

Het begin van de letter D

Dar Pijp	Bonjean	Tiensestraat
Dauw	Desmet	Vroente / Kloosterstr
De Baaman	Lambrechts	Out-Hoogstraat
De Bazaar	Mombaerts	Tiensestraat
De Bekker	Lochy	Nerm/Aalst
de bietel (beatle)	Sweerts Emile	Nerm -100
De Boek van Kemme	Peeters	Gasthuisstraat
De flupkes	Familie Michel	Outgaarden
De Gaaper	Lebegge	Out-Jongensschoolstraat
De gébber (???)	Lebegge - Café	Out-St Niklaasstraat
De grau van Lewies	Virgile Vanhagendoren	Stoopkensstraat
De Kaa Smet		
De Kadies(J-R-M-A)		
De kasjres	Chille Loriers	Gemeenteplein
De Kayster	Loriers	Arthur Putzeysstraat
De Keuster	Van Rickstal, koster in Hoegaarden, ook pandulleke genaamd omdat hij de klok van de kerk regelde en herstelde ook horloges	Arthur Putzeysstraat

(wordt vervolgd)

†

Mevrouw Joseph Van Rickstal geboren Gerardine Sweerts; Mijnheer en mevrouw G. Van Rickstal-Pecock en hun zoon Emiel; Mejuffer Marie Van Rickstal; mijnheer en mevrouw Maurice Lefèvre-Van Rickstal en hunne kinderen René en Fernande; mevrouw weduwe J. Van Schap-Van Rickstal en haar zoon Joseph; mijnheer en mevrouw G. Vervoort-Van Rickstal en hunne kinderen Claire en André; mijnheer Ach. Van Rickstal en kinderen; De familiën Van Rickstal en Sweerts,
 melden U met innige droefheid het afsterven van hunne geliefde echtgenoot, vader, schoonvader, grootvader, broeder, oom en neef

Mijnheer

Joseph Van Rickstal

geboren te Brussel den 3 Januari 1854 en Godvruchtig overleden te Mechelen op 30 November 1931 voorzien van de H. Sacramenten der stervenden De plechtige lijkdienst, gevolgd van de begrafenis zal geschieden in de parochiale kerk van St-Jan-Baptist en Evangelist, Donderdag 3 December te 11 u.
 Een tweede plechtige lijkdienst in de parochiale Kerk van Hougaerde, later te bepalen.
 De missen der dertigsten op Vrijdag 4, Zaterdag 5 en Maandag 7 December te 6 1/2 u, en te 7 u. in de kerk van St J.-Baptiste.
 De volgende diensten in de kerk van Hougaerde Een dienst vanwege de broederschappen der geloovige Zieien, van O. L. Vrouw en van Sint Hubertus op Donderdag 10, Vrijdag 11 en Zaterdag 12 December, telkens te 7 1/2 u.

—o—

Lieve echtgenote en kinderen God roept mij tot zich, maar mijne liefde tot U sterft niet, ik zal U in den hemel beminnen gelijk hier op aarde

Electr. Drukk. JEAN DOTREMONT Hoegaarde

Klokkenpatrimonium in Hoegaarden

Jef L. Teugels & Werner Wouters

deel 4: SINT-GORGONIUS, HOEGAARDEN

Voorgeschiedenis van de klokken

De eerste gegevens die we hebben gevonden over de klokken van deze kerk zijn vervat in het oorlogsverslag [11]. Tijdens de Grote Oorlog besliste de Duitse bezetter om de kerkklokken op te eisen. Hierop reageerde de kerkelijke overheid door aan de pastoors te vragen op te schrijven wat er aan klokken in de torens hing. Deze verslagen zijn beschikbaar gesteld en leveren ons een schat aan informatie over de situatie in 1918. Gelukkig eindigde de oorlog vóór de bezetter tot opeising kon overgaan.

De klokken die in deze verslagen vermeld worden waren door de band nog aanwezig toen in 1943-44 de bezetter wel overging tot een ware ravage in het klokkenbestand. Voor meer achtergrond bij de klokkenroof verwijzen we naar [2] en [3]. Als enig lichtpunt kan daarbij gesteld worden dat van de toen opgeëiste klokken foto's gemaakt zijn die door het Kunstpatrimonium ter beschikking worden gesteld en waarnaar we meermaals zullen verwijzen.

In zijn oorlogsverslag van 1918 vermeldt pastoor E. Van Gucht dat er zes klokken in de kerk aanwezig zijn. .

(1) **MARIA.** Op de klok zijn meerdere data gegeven: 1363, 1628, 1773, 1810, 1833 en 1836. De klok is gegoten door A. & C. Guillard, heeft een hoogte van 127 cm, een diameter van 135 cm en een toon si. Als tekst staat op de klok: LAUDO DEUM VERUM, PLEBEM VOVO, DISSIPO VENTUM, DEFUNCTOS PLORO, PESTEM TIMEO, FESTA DECORO.

KIK/IRPA 6382 [12] toont deze Mariaklok die herhaaldelijk hergooten werd, beginnend met 1363 en eindigend met 1836. Uit de tekst blijkt dat aan een klok heel wat opdrachten worden gegeven die een intense band scheppen tussen de klok en het volk.

(2) **MICHAEL.** Deze klok dateert van 1869 en is door Andreas Van Aerschodt gegoten. Haar hoogte is 107 cm, diameter 120 cm en haar toon mi.

KIK/IRPA 6388 [12] toont heel wat details. Bovenaan staat een afbeelding van de engel Michael met schild en speer. Hieronder staat over een zeven regels verdeeld de volgende tekst: JOANNES DE COSTER PASTOOR / PETER MIJNHEER LUDOVICUS ALEXANDER PUTZEYS / BURGEMEESTER VAN HOEGAERDEN / METER MEVROUW ZIJNE ECHTGENOTE, CATHARINA ROSIERS BIERIENT (?) / ME FUDIT / A.L.J. VANAERSCHODT MAJOR SUCCESSOR A.L. VANDENGHEYN / LOVANII 1869. Langs de andere zijde stond een voorstelling van H. Gorgonius.

(3) **ADOINUS.** Hier ook worden verschillende data vermeld 1503, 1758 en 1853. De laatste gieters zijn Severinus Van Aerschodt en Felix Van Espen. De klok heeft hoogte 105 cm, diameter 113 cm en toon fa#. Bovenaan staan de 12 apostelen afgebeeld, verder priester Adoinus in kazuifel die een schop in de hand houdt waarmee hem het hoofd werd ingeslagen. Als tekst staat er: H. ADOINUS, ORA PRO NOBIS, PROPTER JUSTITIAM LATAM, ERGO ET MARTYR.

KIK/IRPA 6386 [12] toont de fries met de 12 apostelen en de tekst ADOINUS, ORA PRO NOBIS boven de slagring, waar de klepel de klok raakt.

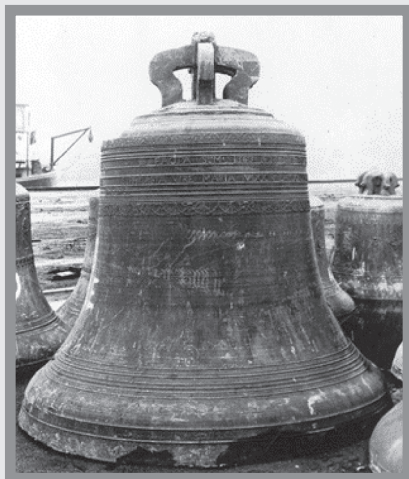

Fig.1. KIK/IRPA 6382

Fig.2. KIK/IRPA 6386

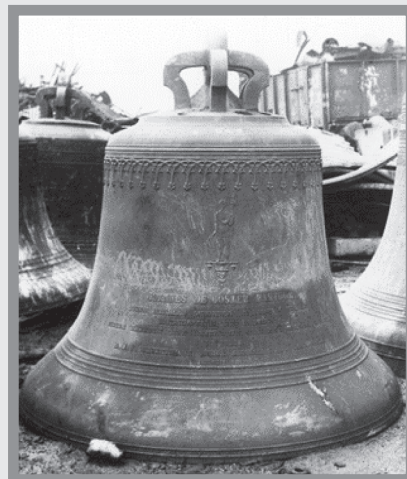

Fig.3. KIK/IRPA 6388

(4) **HENRICUS-JOSEPHUS**. Ook hier is weer een reeks data gegeven 1303, 1758, 1833, 1839. De laatste gieter was weerom Andreas Van Aerschodt. De klok heeft als hoogte 80 cm, als diameter 104 cm en als toon la. Op de klok staat een afbeelding van O.-L.-Vrouw met Jezus op de arm.

(5) In de campanile aan de epistelkant hangt een klok die op 8 december 1758 door Andreas Vanden Gheyn gegoten is. Haar hoogte is 45 cm en haar diameter 60 cm.

(6) **MICHAEL**. In de campanile aan de evangeliekant hangt een klok die oorspronkelijk in 1610 was gegoten maar in 1907 door Félix Van Aerschodt werd hergooten. Als afbeelding prijkt een St. Michael bovenaan. De hoogte van de klok is 35 cm en de diameter 48 cm.

Over deze drie laatste klokken is echter geen bijkomende informatie beschikbaar.

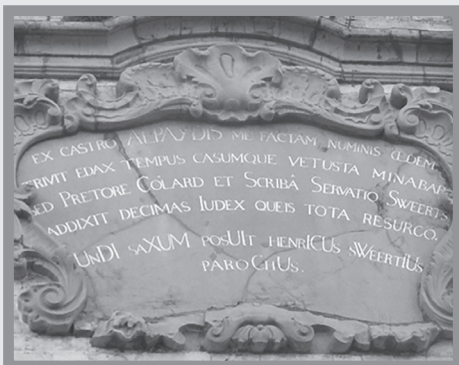

Fig.4. Inwijdingssteen Gorgoniuskerk

Fig.5. Deel van de klokkenkamer

Huidige toestand

In de bijzonder grote klokkenkamer hangen vier klokken, alle vier uit de gieterij van Slégers uit Tellin. De grootste klok Salvator hangt in het midden, links Gorgonius en rechts de kleinste klok Oduine met de Mariaklok er achter.

Fig.6. Salvatorklok in haar geheel

Fig.7. Calvarie op Salvator Mundi

1. **SALVATOR**. Even onder de schouder is een sierband aangebracht met afwisselend driebladige en vierbladige roosjes. Op een zijflank staat een grote afbeelding van de gekruisigde Christus. Op een zijdelingse flank staat een uitgebreide tekst over 8 lijnen.

**CHRISTE SALVATOR MISERERE NOBIS
LAUDO DEUM VERUM PLEBEM VOCO DISSIPO VENTUM
DEFUNCTOS PLORO PESTEM FUGO FESTA DECORO
PATR: MICHEL GIROULLE, BURGIMAGISTER
MATER: SYLVIA VANDERMOLEN – PIRARD
PASTORE R.D.A. HEUYSSENS
ME FUDIT G. SLEGERS – CAUSARD NEPOS TELLIN
ANNO 1951**

Deze klok is een mooi voorbeeld van een sprekende klok die in haar tekst duidelijk maakt waarvoor ze gemaakt is. Alle taken die op de klok zijn vermeld behoren tot de klassieke opdrachten. Alleen dissipatio ventum is een weinig voorkomende taak. We merken wel op dat deze taken al werden vermeld op de verdwenen Mariaklok van Guillard waarnaar verwezen wordt in het oorlogsverslag.

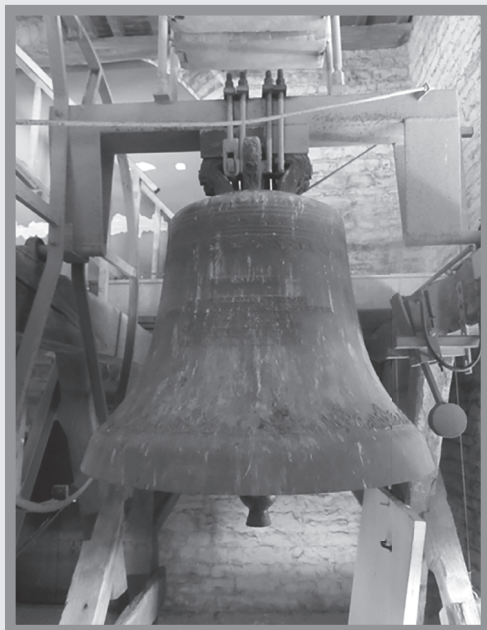

Fig.8. Gorgoniusklok in haar geheel

Fig.9. Gorgonius op zijn naamklok

2. GORGONIUS. Deze klok is de rijkst versierde van het viertal. Onder de schouder prijken twee sierbanden, de bovenste met aan elkaar hangende bladeren, de tweede met hangende druivenbladeren. Op een flank staat een grote afbeelding van St.-Gorgonius met in de linkerhand een rooster. Hieronder staat de korte tekst

STE GORGONI O.P.N.

Op de tegenoverliggende flank staat een tekst in hetzelfde schrift als op de Salvatoroklok. De tekst is gespreid over zeven lijnen.

ANNO MCMXLVII

**IN MEM. MILITUM CIVIUMQUE
BELLE MCMXL-MCMXLV CAUSA DEFUNCTUM
PAROCHIANI DONO DEDT.
PAT: D. JULIUS LOWET – OURY
MAT: D. MARIA LORIERS
PASTORE R.D.A. HEUYSSENS**

In deze tekst staan twee eigenaardige symbolen die ook op andere klokken van Slégers voorkomen. Een eerste is een gedraaide hoofdletter \mathcal{D} die als een D moet worden gelezen. Het andere symbool is een hoofdletter L waar een / doorsteekt. Door vergelijking met teksten op de andere klokken wordt duidelijk dat het om een hoofdletter Y gaat.

Boven de slagring is nog een sierband met opstekende bladeren aangebracht met daarboven de tekst

FONDUE PAR G. SLEGERS – LE PETIT FILS DES CAUSARD L'AN MCMXLVII

3. **ODUINE.** Deze klok heeft bovenaan twee sierbanden met in elkaar gevlochten bladeren en daaronder een band met wijnranken. Het gebruikte schrift is hier echter gewoon. Op de flank staat een tekst over acht lijnen verspreid:

**STE ODUINE O.P.N.
IN MEM. MILITUM HOUGARD. QUI BELLE 1914-1918
PRO PATRIA SANGUINEM FUDERUNT
PATR: PROSPERUS STOCKMANS ECCL. FABR. PRESIDENS
MATR: ADRIANA MATTEESSENS – DE BROECK
PASTORE: R.D.A. HEUYSSENS
ME FUDIT G. SLEGGERS – CAUSARD NEPOS TELLIN
ANNO 1951**

Fig.10. Oduineklok

Fig.11. Tekst op de Oduineklok

Fig.12. De O.-L.-Vrouwklok

Fig.13. De Maagd vertrappt het serpent

4. **O.-L.-VROUW VAN LOURDES.** Deze klok heeft dezelfde sierbanden als de voorgaande en gebruikt hetzelfde lettertype als op de Salvatorklok. Op een flank staat een tekst in vijf lijnen

**PAT: R.D.A. VERHOEVEN OLIM IN HAC PAROCHUS
MATR: D. MARIA VANDERMOLEN – GOOSSENS
PASTORE: R.D.A. HEUYSSENS
ME FUDIT G. SLEGERS – CAUSARD NEPOS
TELLINI ANNO MCMXLVII**

Boven de slagring staat nog een sierband met opstekende bladeren. Op de zijkant van de klok prijkt een heel mooie afbeelding van de maagd die het serpent vertrapt. Hieronder staat

**BMA VIRGO DE LOURDES
AB OMNI NOS HOSTE FAC SECUROS**

Over de gieterij Slégers-Causard, zie [6]. Op de CD [13] is een klankopname van de klokken van de St.-Gorgoniuskerk opgenomen.

Fig.14. De dakruiter

Fig.15. De pastorklok uit 1699

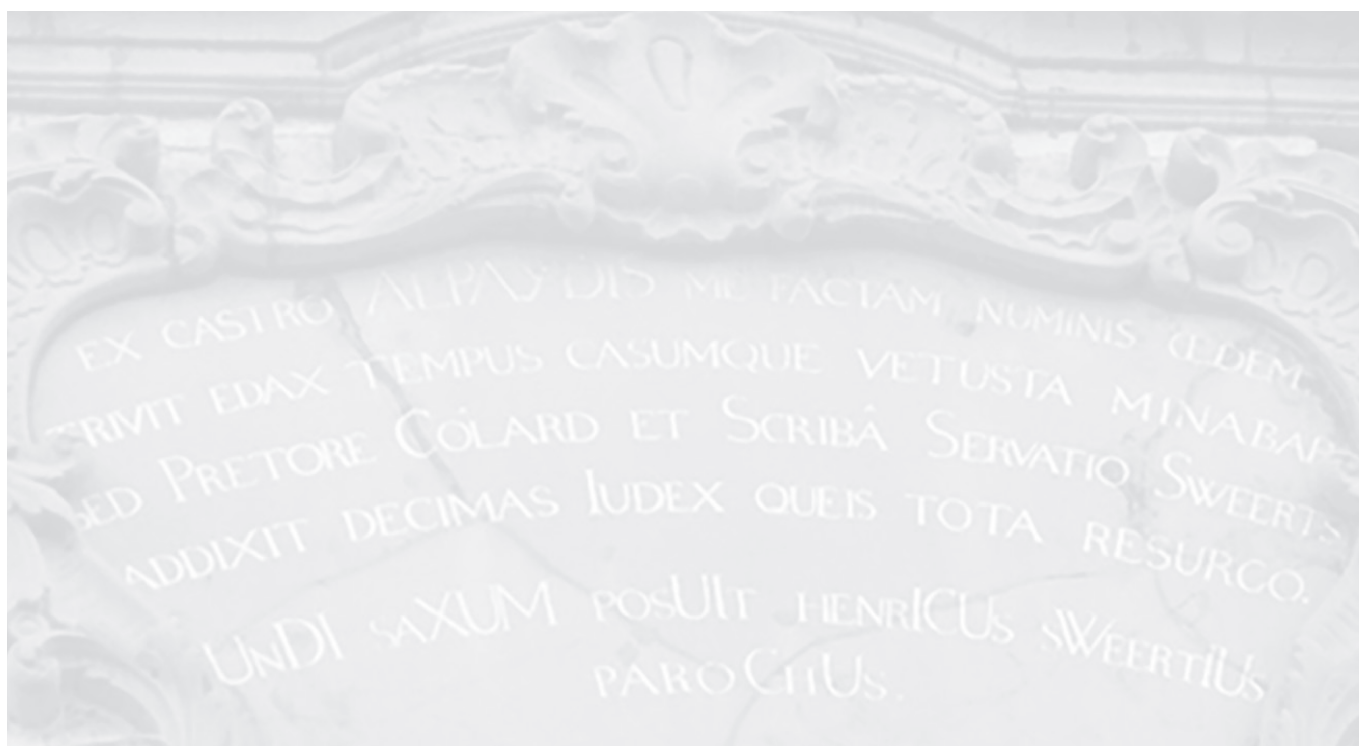
5. **SACRISTIEKLOK.** Vooraan in de kerk hangt in een fraaie smeedijzeren drager een eenvoudige sacristieklok. Er zijn geen versieringen op aangebracht evenmin als een verwijzing naar een mogelijke gieter.

6. **DAKRUITER.** Momenteel hangt in de dakruiter van de St.-Gorgoniuskerk ook een klok, die naar alle waarschijnlijkheid in het oorlogsverslag vermeld werd. Mogelijkheden zijn de Vanden Gheynklok uit 1758 en deze van Félix Vanaerschodt uit 1907. De toegang tot de dakruiter was voor ons echter onmogelijk zonder onnodig risico.

7. **PASTORIE.** De deurbel van de Dekenij Hoegaarden, Pastoriestraat 30 is een kostbaar kleinood waarvan we echter de gieter niet hebben kunnen achterhalen. In een tekstband bovenaan staat

® ANNO 1699

waar ® staat voor een embleem dat we nog niet hebben ontcijferd maar allicht naar een gieter verwijst. Als verdere decoraties staan boven de slagring drie gietringen en nog eens twee op de lip. Voor haar leeftijd is deze klok nog in goede staat.

Technische gegevens

KERK	KLOK	Gieter	Hoogte	Diameter	Lipdikte	Toon	Gewicht	Jaar
HOEGAARDEN								
Gorgonius	SALVATOR	Slégers	104	134	10.1	D	1549	1951
	GORGONIUS	Slégers	94	122	9	E	1150	1957
	OLV LOURDES	Slégers	77	101	7.2	G	675	1957
	ODUINE	Slégers	89	114	8.1	F	950	1951
	Sacristieklok		18	22	1.4	FIS		
	Pastorij		15	18	1.4	C		1699

Referenties

- [1] BEARDA, T., SERGEYS, J. & TEUGELS, J.L., *Campanae Lovanienses, Inventaris van Beiaarden en Klokken in Groot-Leuven*, Uitgeverij Peeters Leuven, 2008
- [2] HUYBENS, G., *De klokkenroof tijdens W.O.II, Vlaamse Beiaardvereniging Magazine*, 4, 1998
- [3] LEJEUNE, M., *De Klokkenroof in de Tweede Wereldoorlog, Nieuwsbrief Campanae Lovanienses*, 22, 3 afleveringen, 2012.
- [4] ROMBOOTS, L., *Zingend Brons, 500 jaar beiaardmuziek in de Lage Landen en de Nieuwe Wereld*, Davidsfonds, Leuven, 2010
- [5] SAELEMAEKERS, G. & TEUGELS, J.L., *Welluidend Erfgoed: Klokkenpatrimonium van Herent, Kampenhout & Kortenberg*, Uitgeverij Peeters Leuven, ISBN: 978-90-815-44139, pp.152, 2018.
- [6] SLEGERS, P., *Il était une fonderie de cloches à Tellin*, Stavelot, 2011
- [7] TEUGELS, J. L., VANZAVELBERG, G. & WOUTERS, W., Lubbeek, Klokkenpatrimonium, *Digitaal Archief Libbeke*, txt 18121401
- [8] TEUGELS, J.L. & WOUTERS, W. , Klokkenpatrimonium Federatie Glabbeek, *Jaarboek Heemkundige Kring Glabbeek 2018*, (ed. S. Vandergaer), 87--122, 2018.
- [9] TEUGELS, J.L. & WOUTERS, W., Klokkenpatrimonium in Tienen, Deel 1, *Oost-Brabant*, 56, 4--39, 2019.
- [10] TEUGELS, J.L. & WOUTERS, W. , Klinkend Erfgoed - Herwaardering van het Klokkenbestand in Vlaanderen, *Monumenten, Landschappen en Archeologie*, 37, (4), 50--62, 2018
- [11] http://search.arch.be/nl/zoeken-naar-archieven/zoekresultaat/ead/index/eadid/BE-A0550_006912_006778_DUT
- [12] http://balat.kikirpa.be/search_photo.php
- [13] dubbel-CD KLOKSLAG, *Klokkengelui en Voorslagen in Vlaams-Brabant en Brussel*, uitgegeven in 2001 door de Dienst Cultuur van de Provincie Vlaams-Brabant en Campanae Lovanienses onder de referentie D/2001/8495/4.

De zusters leidden de eerste gemeentelijke lagere school voor meisjes (1854-1877)

Maurice Dodion en Wasily Pedjko

De zusters verhuizen definitief naar Hoegaarden in 1820. In Tienen behouden ze alleen hun externaat. Het meisjespensionaat komt samen met de communiteit naar Hoegaarden. Al wordt de gemeenschap pas een congregatie bij de definitieve erkenning van de kloosterregel in 1835, de zusters richten het oude klooster in en bouwen accommodatie voor een internaat en een externaat tussen de aankoop en 1833.

Gratis onderwijs geven ze aan de arme meisjes dankzij de opbrengsten van de betalende leerlingen; een lokaal wordt daarvoor gebouwd in het domein langs de Vroentestraat.

Gebouw armenschool Vroentestraat

De onderwijskracht van dit vrije externaat heeft als inkomsten de bijdrage van de ouders, regel die trouwens ook van toepassing is in de gemeentelijke jongensschool.

De zusters geven ook catechismuslessen aan de arme christene moeders en weduwen en ze houden een zondagsschool voor de vrouwelijke en mannelijke jeugd op verschillende uren. Om de aanwezigheid te stimuleren krijgen de moeders en weduwen een half brood mee naar huis en de jeugd gewoonlijk een muntstuk.

Een van de eerste zusters die ingeschakeld was als onderwijskracht in de armenschool was Marie-Anne Nerinckx, afkomstig van Ninove waar deze dame op 19 oktober 1773 werd geboren als dochter van Sebastien Nerinckx en Petronille Langendries. **Na jaren inzet in Londen** was ze sinds 1832 actief te Hoegaarden waar ze intrad in het klooster, geloften aflegde in 1835 en zich als zuster *Ignace* bekommerde om de arme meisjes onderwijs en christelijke opvoeding te geven zoals haar bewaard gebleven doodsprentje getuigt.

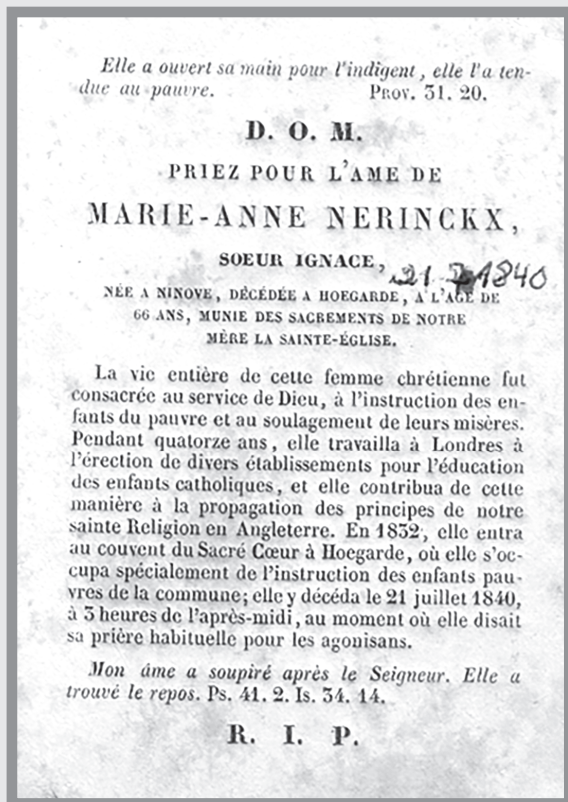
Dokter Sebastiaan Nerinckx trouwde te Herfelingen met Petronilla Langendries. Zij hadden 14 kinderen waarvan de eerste geboren werd te Herfelingen en de anderen te Ninove, plaats waar het echtpaar woonde vanaf 1762.

Hun eerste kind Charles (Herefelingen 1761 - Ste. Genevieve 1824) was missionaris in de Amerikaanse staten Kentucky en Missouri. In 1785 priester gewijd werd hij onderpastoor van de Sint-Rombouts kathedraal te Mechelen en daarna pastoor in Everberg en Meerbeek. Hij ontsnapte aan arrestatie onder het Franse bestuur en kwam uiteindelijk in 1804 aan in de Verenigde Staten waar hij parochies stichtte en kerken bouwde. In 1812 stichtte hij de orde van de zusters van Loretto met als eerste doel een netwerk van katholieke scholen uit te bouwen in Kentucky.

Peter Jozef Nerinckx (Ninove 1763-1796) vond zijn roeping bij de broeders van Liefde.

Jan Hendrik Nerinckx (Ninove 1776-Londen 1855) werd op 15-jarige leeftijd al kapucijn in Scherpenheuvel. Aangehouden en gedeporteerd onder het Franse bewind kon hij ontsnappen en in 1799 landde hij in Liverpool. Vandaar kwam hij in Londen terecht bij de Franse en Belgische priesters in ballingschap. Geholpen door zijn zus Marie-Anne Nerinckx richtten zij in Somerstown (Londen) onderwijs in voor de arme kinderen. In 1830 komt zij terug naar België en zal zij in 1832, op 59-jarige leeftijd novice worden bij de zusters in Mariadal. Marie-Anne was ook één van de twee zussen die speciale weldoeners waren van de zusters van Loretto door haar broer gesticht.

Van de dochters waren er drie, wellicht vier die kloosterlinge werden.

La vie entière de cette femme chrétienne fut consacrée au service de Dieu, à l'instruction des enfants pauvres et au soulagement de leurs misères. Pendant quatorze ans, elle travailla à Londres à l'érection de divers établissements pour l'éducation des enfants catholiques, et elle contribua de cette manière à la propagation des principes de notre sainte Religion en Angleterre. En 1832, elle entra au couvent du Sacré Cœur à Hoegarde, où elle s'occupa spécialement de l'instruction des enfants pauvres de la commune ; elle y décéda le 21 juillet 1840, à 3 heures de l'après-midi, au moment où elle disait sa prière habituelle pour les agonisants.

Heel haar leven was gewijd aan propaganda van de christelijke godsdienst, aan het onderwijzen van de arme kinderen en het verlichten van hun dagelijkse miserie. Na 14 jaar zo gewerkt te hebben in Londen trad ze in bij de zusters in Hoegaarden in 1832 waar zij in de eerste plaats de armenschool heeft geleid voor de kinderen van Hoegaarden.

*(D. O. M. = Deo Optimo Maximoque
(aan de heerlijke opperste God)*

C.P. Maes, The life of Rev. Charles Nerinckx, Cincinnati, 1880, p. 1-10
W.J. Howlett, Life of Rev. Charles Nerinckx ..., Illinois, 1940², p. 28 en 432

Het begin was een rondvraag naar de bestaande toestand en de noden. De situatie van het lager onderwijs te Hoegaarden staat beschreven in de antwoorden op de vragenlijst toegestuurd aan de gemeenten in 1824.

Toestand van het onderwijs te Hoegaarden in 1824
Antwoorden geformuleerd door de gemeenteraad op de vragenlijst van de koninklijke 'kommissaris'
van het arrondissement Leuven²

- 1/ De gemeente Hoegaarden heeft 5 scholen: 3 in het centrum, één in het gehucht Bost en één in het gehucht Groot Overlaar;
- 2/ Van die vijf scholen³ zijn er twee eigendom van de onderwijzers (*Mariadal en Jacops*), worden er twee gehuurd (*het schoollokaal van het centrum, tevens woonhuis van de onderwijzer en het schoollokaal van Bost*) en is er één eigendom van de kerk van Overlaar (*het woonhuis van de koster van Overlaar die tevens de onderwijzer is*);
- 3/ De schoollokalen zijn volgens de enquête allemaal in goede staat met een zitplaats voor elke leerling en de klassen zijn voorzien van de vereiste meubelen en andere behoeften;
- 4/ Eén school te Hoegaarden is niet genoeg omwille van de grote bevolking en omdat vreemde kinderen er school lopen; maar alles is in goede staat en dus moeten er geen fondsen voorzien worden in de begroting;
- 5/ Er zijn 4 onderwijzers waaronder de koster van Overlaar en er zijn verschillende leermeesteressen (*zusters*);
- 6/ De 4 onderwijzers hebben geen attest van bekwaamheid en zijn alleen gemachtigd om onderwijs te geven door het gemeentebestuur; twee van de leermeesteressen hebben wel een attest van bekwaamheid behaald;
- 7/ Is het de gemeente of het Bureel van Weldadigheid dat de wedde betaald? Eén onderwijzer krijgt 23 gulden en 62 cent van de gemeente uit de begroting; 3 onderwijzers krijgen elke maand van het Bureel van Weldadigheid 30 cent per kind van de armen dat ze leren lezen en 45 cent als zij leren lezen én schrijven; de leermeesteressen krijgen niets;
- 8/ Er wordt gevraagd welke de talen zijn en volgens welke methode of leerwijzen men die onderwijst. Het antwoord daarop is dat 2 van de 4 onderwijzers de Vlaamse én Franse taal aanleren en dat zij de kinderen ook leren vertalen van de ene taal naar de andere ; de 2 andere onderwijzers leren alleen de Vlaamse taal aan;
- 9/ Er zijn in de gemeente 80 jongens en meisjes tussen 6 en 16 jaar die behoorlijk kunnen lezen, schrijven en rekenen (*op een bevolking van ca. 3.200 zielen*);
- 10/ Hoeveel kinderen wonen de school bij, zowel jongens als meisjes?
In de winterperiode: zijn er 218 betalende en 51 gratis leerlingen in de klassen;
In de zomerperiode: 132 betalende leerlingen en geen enkele gratis.
De zusters geven daarenboven gratis onderwijs op zon- en feestdagen voor ongeveer 200 personen zo meisjes als jongens.

² Gemeenteraad Hoeg., 03.05.1824, *De vragenlijst van 10 april van de koninklijke commissaris van het arrondissement Leuven* 2de afd. nr. 7478 over het ware bestaan van de scholen en de behoeften van onderwijs

³ Het woord 'klaslokaal' zou beter op zijn plaats zijn dan 'school'

De leerlingen ingeschreven in de armenschool van de zusters 1843-1844⁴

Boets Elisabeth	(Hoeg. 18.06.1834)
Brasseur Antonia	(Hoeg. 22.10.1832)
Christiaens Constantia	(Hoeg. 26.02.1836)
Decock Elisabeth	(Hoeg. 25.09.1833)
Dewaer Regina	
Dewaer Theresia	(Hoeg. 08.11.1834)
Dupont Barbara	(Hoeg. 16.06.1834)
Dupont Judith	(Hoeg. 26.04.1837)
Dupont Rosalia	(Hoeg. 01.02.1839)
Faisan Rosalia	(Hoeg. 26.02.1833)
Flawinne Barbara	
Gasia Barbara	(Hoeg. 19.10.1840)
Govaerts Josephina	(Hoeg. 08.08.1837)
Govaerts Melania	(Hoeg. 28.03.1834)
Haine Josephina	(Hoeg. 26.05.1834)
Jubin Barbara	
Jubin Cecilia	
Jubin Elisabeth	(Hoeg. 15.06.1838)
Lahaye Philippina	(Hoeg. 16.04.1834)
Lahaye Victorina	(Hoeg. 25.03.1837)
Lahaye Virginia	(Hoeg. 21.09.1836)
Lebegge Maria	(Hoeg. 21.05.1836)
Laurent Elisabeth	(Hoeg. 22.03.1833)

Massart Constantia	(Hoeg. 24.03.1834)
Michel Joanna	(Hoeg. 20.05.1833)
Paenhuyt Florantia	(Hoeg. 29.12.1834)
Peeters Elisabeth	(Hoeg. 06.04.1838)
Peeters Julia	(Hoeg. 11.02.1836)
Peeters Maria	(Hoeg. 18.05.1841)
Peeters Paulina	(Hoeg. 07.11.1832)
Rotti Gertruda	(Hoeg. 28.02.1837)
Routaers Emelia	
Schoenssetters Virginia	(Hoeg. 23.03.1833)
Schuermans Melania	(Hoeg. 04.09.1835)
Smeyers Florantia	(Hoeg. 06.02.1834)
Smets Cecilia	(Hoeg. 01.09.1834)
Stockmans Catharina	(Hoeg. 26.11.1833)
Stockmans Rosalia	(Hoeg. 05.05.1834)
Torsin Cecilia	(Hoeg. 15.12.1834)
Vandermolen Theresia	(Hoeg. 17.09.1838)
Van Ex Theresia	(Hoeg. 27.09.1832)
Vanham Francisca	(Hoeg. 06.01.1831)
Vanham Josephina	(Hoeg. 17.05.1833)
Vanley Cecilia	
Van Mol Maria	(Hoeg. 19.11.1832)
Vanseems Catharina	

⁴ AAM, Onderwijsverslagen, voor dat schooljaar is er ook de lijst van de internen bij de zusters, de leerlingenlijst van de gemeenteschool en de leerlingenlijst van de school van de weduwe Jacops; heel wat namen zijn min of meer fonetisch genoteerd, voor een aantal kinderen hebben we de juiste schrijfwijze achterhaald en ook de geboortedatum weergevonden.

De vrije katholieke **zondagsschool** die ontstaan was na het Concilie van Trente (1545-1563) in de periode van de contrareformatie was in de Franse tijd verdwenen. Tegen het einde van de Franse periode en onder het Hollandse bewind startten ze opnieuw op. Het zijn de zusters die ze na hun aankomst in 1820 of kort daarna terug leven inblazen te Hoegaarden.

Wat er naast catechismusonderricht aan onderwijs werd gegeven kan men voor de intellectuele ontwikkeling van haar publiek bezwaarlijk van groot belang beschouwen. Elementair lezen, schrijven en rekenen was het maximum dat er geboden werd naast de catechismuslessen.

Maar de zusters zagen verder en begonnen al direct naast catechismuslessen voor de christene moeders ook zondagsschool te geven aan jongens zowel als aan meisjes.

Bij de vestiging van de zusters te Hoegaarden verkeren wij in volle Hollands Bewind (1815-1830).

Op pedagogisch vlak evolueert het hoofdelijk onderwijs tot gelijktijdig klassikaal onderwijs.

De zusters gaan examens afleggen en krijgen in 1823 statuten goedgekeurd:

de 'Statuts de la Société des Maîtresses d'École établie dans la commune d'Hougaerde Arrondissement de Louvain, Province du Brabant Méridional'.

Zij werden goedgekeurd door de aartsbisschop van Mechelen en naar Willem I gezonden.

De beginperiode van de Belgische onafhankelijkheid wordt algemeen beschouwd als een nefaste tijd voor het lager onderwijs. De Nederlandse wetgeving was niet meer van kracht en artikel 17 van de Belgische grondwet van 7 februari 1831 garandeerde de totale vrijheid van onderwijs. Die vrijheid was trouwens al bij besluit van 12 oktober 1830 door het Voorlopig Bewind afgekondigd.

Iedereen mocht scholen oprichten en besturen:

staat, gemeente, bisschoppen, geestelijke orden, afzonderlijke personen .

Het onderwijsverslag van 1832 dat elke pastoor moest opmaken en naar de deken sturen vroeg naar de scholen en hun bevolking in 1830 en in 1832.

Pastoor Sweerts van de parochie Hoegaarden schreef aan de deken dat er begin 1830 drie scholen waren in zijn parochie zonder de scholen bij naam te noemen:

één met 30 internen en 20 externe leerlingen

één met 100 leerlingen

één met 63 leerlingen

in 1832 waren er 5 scholen: één met 20 internen en 45 externe leerlingen

één met 80 leerlingen

één met 67 leerlingen

één met 45 leerlingen

één met 30 leerlingen

en in de parochie Groot Overlaar⁵ was er volgens de gegevens van pastoor Broos één school met 30 leerlingen begin 1830 en was er in 1832 een school met 35 leerlingen en een met 33 kinderen.

⁵ Parochie Overlaar omvatte naast de gehuchten Groot Overlaar en Rommersom ook het gehucht Bost.

De eerste organieke wet op het lager onderwijs in België van 23 september 1842.

De gemeenten werden verplicht een lagere school op te richten of te onderhouden en de geestelijkheid van haar kant kreeg de gelegenheid toezicht te blijven uitoefenen op het onderwijs. De wet liet toe dat bestaande scholen werden aangenomen door de gemeenten. Zo moesten er geen nieuwe opgericht worden, en daar werd gretig gebruik van gemaakt. Verder stipuleerde de wet gratis onderwijs aan de behoeftige kinderen (art. 5), de pedagogische opleiding die vereist was voor een benoeming tot onderwijzer (art. 10), de organisatie van conferenties voor onderwijzers (art. 14), de zorg voor kinderbewaarplaatsen, volwassenenonderwijs ... (art. 25).

Pierre De Broek werd tot onderwijzer van de gemeenteschool benoemd bij MB van 29.08.1843⁶.

Hij kreeg 106 frank voor 56 jongens die recht hadden op gratis onderwijs.

Het gehucht Hoksem telde 291 zielen en had een armenlijst, afzonderlijk van Hoegaarden en een privé school gehouden door landbouwer Guillaume Swinnen die voor de arme kinderen schoolgeld kreeg van het Weldadigheidsbureel van Hoksem. De gemeente vraagt om het schooltje aan te nemen en te erkennen als geadopteerde school⁷.

Swinnen kreeg voor het schooljaar 1844-45 de som van 30 frank om ook aan 7 arme jongens en 5 arme meisjes onderwijs te geven.

De regering moest voortaan ook driejaarlijkse rapporten over de toestand van het onderwijs voorleggen aan het parlement. Eén van de heikele punten was de kinderen van de arme gezinnen op de schoolbanken krijgen. Bij de discussieronde daarover in de jaarlijkse conferentieweek van de inspecteurs van het onderwijs in 1844 deed een inspecteur het voorstel om de steun van het Weldadigheidsbureel (nu OCMW) aan arme ouders in te houden tot zij hun kinderen naar school stuurden! Men ging er algemeen van uit dat onderwijs een grote bijdrage kon leveren tot verbetering van de levenssituatie van de minder begoeden. Het voorstel werd niet aangenomen!

Om één en ander in verband met de wet van 1842 duidelijk te kunnen stellen had de kerkelijke overheid bij alle pastoors een rondvraag gehouden. Een enquêteformulier moest ingevuld door de pastoor én gedeeltelijk door de deken, waarna heel de zaak in handen van de vicaris-generaal van het bisdom moest belanden.

Op de **vraag of er zondagscholen** waren in de parochie antwoordde de pastoor dat er een zondagschool was voor weduwen en arme meisjes bij de zusters. En op de **vraag naar vrije scholen** dat er in het klooster een school was voor externen en ook een voor behoeftige meisjes. In de winter waren er gemiddeld 20 externen en 70 arme meisjes aanwezig in de klas en in de zomermaanden ook 20 externen maar bijna geen enkel arm meisje.

Er was nog een tweede vrije school voor jongens en meisjes met in de wintertijd 40 jongens en 50 meisjes en in de zomertijd 30 jongens en 30 meisjes in de klas⁸.

Dat was de school van de weduwe Jacops.

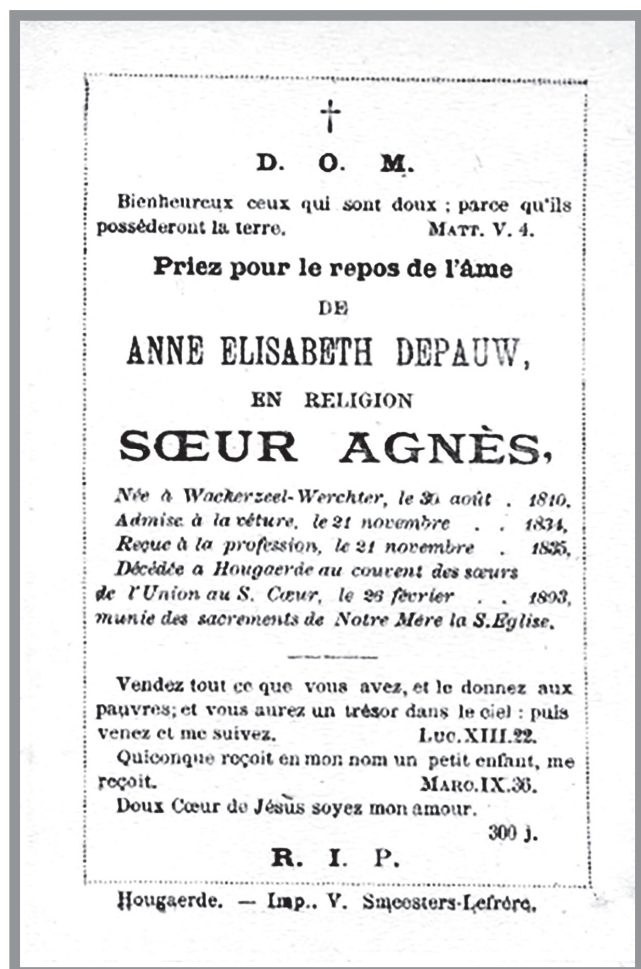
In 1854 werd de school van de zusters officieel de gemeenteschool voor meisjes

⁶ Gemeenteraad Hoeg. 09.09.1843

⁷ Gemeenteraad Hoeg. 03.02.1844

⁸ In de gemeenteschool waren alleen jongens toegelaten.

In 1852 werd de gemeente nog eens aangemaand door de permanente deputatie en de inspectie om ook een meisjesschool te openen want die was er nog altijd niet. De zusters die al jaren gratis onderwijs verstrekten in hun vrije school aan de arme kinderen van de gemeente lieten in juli 1852 weten dat ze naast de bisschoppelijke inspectie ook de staatsinspectie wilden toelaten in hun armenschool. Zo werd het probleem van de gemeente opgelost en in 1854 werd de school van de zusters officieel geadopteerd als gemeentelijke meisjesschool. Gemengd lager onderwijs was er normaal niet, tenzij in heel kleine lokaliteiten zoals te Hoksem en Bost.

De zusters kregen op gebied van verloning geen enkele wedde, alleen maar een toelage voor de arme kinderen die ze onderwezen⁹.

Voor het schooljaar 1854-1855 was het de eerste keer dat ze 312 frank kregen om ook aan 78 arme meisjes les te geven¹⁰. Zuster Agnes (Marie Anne Elisabeth Depauw) was de onderwijzeres. Ze werd vanaf het schooljaar 1873-1874 opgevolgd door Marie Loyola (Marie Josephine Gertrude Claes). In oktober 1877 stuurde de onderwijzeres aan de gemeente een brief om te melden dat de congregatie de aanneming van haar school niet wenste verder te zetten¹¹.

Bijgevolg moest de gemeente zelf een meisjesschool openen en moest er eerst een budget zijn om een geschikt terrein te kopen om die school te bouwen.

Op de gemeenteraad van 10 oktober 1880 werd er gediscussieerd over de openstaande plaats van onderwijzeres die dringend moest ingevuld worden in de nieuw opgerichte meisjesschool van de gemeente. Vermits geen enkele leerling was ingeschreven moest er zo direct geen onderwijzeres benoemd worden was de uiteindelijke conclusie.

Met de tweede organieke wet op het lager onderwijs van 1879 ontbrandt de eerste schoolstrijd in België. Het lesuur godsdienst wordt geschrapt van het officiële lesrooster in de gemeentelijke lagere scholen en kan alleen nog buiten de lessen gegeven worden en de onderwijzers van de gemeentelijke scholen moeten voortaan niet alleen een diploma behaald hebben, maar dat diploma moet ook behaald zijn aan een officiële normaalschool. Het positieve van de wet is dat de wedde van de onderwijzer, het casueel inbegrepen, minstens 1.200 Fr moest zijn. De Hoegaardse gemeenteraad stipte aan dat de wedden van haar onderwijzers en die van de enige hulponderwijzer veel hoger lagen.

⁹ Gemeenteraad Hoegaarden, 09.08.1852 (brief van de zusters 07.07.1852); 02.09.1852 (besluit permanente deputatie); 21.05.1854; 15.06.1854 (arrest permanent deputatie).

¹⁰ de jongensschool 416 frank (104 arme jongens), school te Hoksem 80 frank (voor 15 arme jongens en 5 arme meisjes): het aantal arme kinderen dat recht heeft op gratis onderwijs varieert van jaar tot jaar. 126 jongens en 104 meisjes voor schooljaar 1861-1862: de gemeenteschool van Pierre Debroek 120 jongens; de aangenomen school van de zusters 95 meisjes; Hoksem, plaats vacant: 6 jongens en 9 meisjes.

¹¹ Schrijven van 17.10.1877

De gemeente is ook verplicht om 100 Fr te voorzien voor de persoon die belast is met het laten opzeggen van de godsdienstlessen in de gemeentescholen. Drie van onze onderwijzers krijgen het bedrag reeds. Weemaes¹², de vierde onderwijzer, die de school in Bost houdt, weigert godsdienst te geven en er is geen geschikte persoon gevonden om de lessen over te nemen.

In 1880 was er ook nog altijd geen gemeentelijke bewaarschool¹³

omdat er volgens de gemeenteraadsleden niet genoeg inwoners in het centrum van Hoegaarden woonden en de gehuchten te veraf lagen om kleuters naar een bewaarschool in het centrum te brengen. Daarbij was er geld tekort want de overheid wou in de lagere school 6 klassen: de minister scheen geen rekening te houden met de gehuchten en met het klooster waar er ook klassen zijn en eigenlijk wou de gemeente dat 2 van de toekomstige 6 klassen als turnzaal zouden dienen.

**Het schoolreglement 1859-1860 bepaalt dat er minimum 60 dm² ruimte per leerling moet zijn in de klas en dat elk kind recht heeft op 3.50 m³ lucht en een zitplaats!
Voor betalende leerlingen moet de onderwijskracht 12 frank per kind krijgen van de ouders¹⁴.**

Dat de zusters de aangenomen lagers school voor meisjes opgaven was het gevolg van een gebrek aan gediplomeerde onderwijzeressen. De zusters leidden zelf hun novicen op tot leerkracht in hun klassen en de besten haalden dan een akte van bekwaamheid voor een jury. Door de wet van 1879 verlieten veel kinderen de gemeentescholen en moesten ook de zusters van Hoegaarden alle novicen inschakelen om voldoende leerkrachten te hebben. Deze periode viel ongelukkig samen met een nood aan roepingen en felle antiklerikale acties in de regio, waaraan de liberale gedeputeerde Torsin van Tienen één van de ergste was.

De financiële gevolgen voor het katholieke gemeentebestuur waren rampzalig: er moest een gemeentelijke meisjesschool gebouwd worden en daar was nog zelfs geen grond voor verworven!

Vandaar een pathetische brief van schepenen Joseph Vanautgaerden aan de aartsbisschop waarbij hij insinueert dat de zusters onder één hoedje spelen met de liberalen van het dorp!¹⁵

¹² Melanie Sophie Julie Mathilde Weemaes (Marie Antoine) (Hoeg.- Bost 08.01.1867-Hoeg. 28.07.1900), dochter van Eloi Joseph Weemaes (Kieldrecht 1834), onderwijzer van de gemeenteschool te Bost en van Adèle Julie Lecluyse (Ieper 1840-Hoeg. 1868); hij zal hertrouwen met Anastasie Dewaelheyns (Tienen 1844). Bost was tot en met 1881 een gehucht van Hoegaarden (met uitzondering van de jaren 1796-1820) en was deel van de parochie Groot Overlaar tot 1860

¹³ In de eerste helft van de 19de eeuw werd er een particuliere bewaarschool gehouden door Thérèse Lodewijckx (Hoeg. 1796-1850); zij was getrouwd met Pierre Medaers/Meddaerts (Wezeren 1794-Hoeg. 1845), beenhouwer en weduwnaar van Anne Gertrude Lebrasseur; Thérèse Lodewijckx was jongere zus van Anne Catherine Lodewijckx, getrouwd met schoolmeester Pierre Debroek en van François Lodewijckx, winkelier en gemeentesecretaris van Hoegaarden.

¹⁴ Gemeenteraad Hoeg., 16.10.1859, Schoolreglement

¹⁵ Dit schrijven zal wegens plaatsgebrek in volgend nummer aan de orde zijn.

200 JAAR
ZORG VOOR MENS EN MILIEU
200 JAAR ZUSTERS VAN DE VERENIGING MET HET H. HART
IN MARIADAL (1820-2020)

Maurice Dodion en Wasily Pedjko

**Uitgave van de Heemkring Hoegaards Erfgoed vzw.
en de Zusters van de Vereniging met het H. Hart
332 p. - 350 foto's - A4 formaat - 30 euro/ex.**

*Anny Meier (Zurich),
Maria Breitschaft (Freiburg)
en Gretli Meier, drie pensionnaires
uit Zwitserland*

*Miss Spencer (Bombay)
en Audrey Tempest (Engeland)*

Tweehonderd jaar onderwijs door de zusters in en vanuit Mariadal 1820-2020

Honderden 'pensionnaires' van welstellende ouders, aangetrokken uit heel wat Europese landen, beleefden hun vorming te Hoegaarden.

Meer dan duizend onderwijzeressen verwierven hun diploma in de normaalschool.

Maak kennis met het huishoudonderwijs en de beroepsschool voor meisjes. Vrouwenemancipatie ook dankzij de oude humaniora en de moderne handelsrichtingen.

*Tweehonderd jaar basisonderwijs
en reeds een halve eeuw gemengd bijzonder onderwijs.*

*Tweehonderd jaar werk aan het domein met zijn park en vijver,
zijn kunsthistorisch belangrijke kapel en orgel.*

Hoegaarden en de zusters hebben heel wat raakvlakken die ook geïllustreerd worden: de actieve inzet in het dorpsleven en de parochie, de zusters van Hoegaardse afkomst, de Marollenkapel te Hauthem, ...

Bijhuizen: Tienen, Jodoigne, Halle, Nivelles, Enghien, Franquemies, Ittre, Perwez, Antwerpen en missieposten in Congo.

**Intekenen kan tot 30 juli 2020 aan de voordeelprijs van 25 euro/exemplaar; daarna 30 euro/ex.
(+ desgevallend 9 euro/binnenland of 15 euro/buitenland voor verzending)
Een lijst van de intekenaars wordt opgenomen in het boek**

**Te storten op rekening nr. BE23 3630 8110 6891 BIC begunstigde: BBRUBEBB
van Heemkring Hoegaards Erfgoed vzw**

Retouradres
Billen Raymond
Kalverstraat 24
3320 HOEGAARDEN

Driemaandelijks tijdschrift P802006
Afgiftekantoor 9550 HERZELE
juni, juli, augustus 2020

HET LIDGELD BEDRAAGT 15 EURO/JAARGANG

Wie minimum 50 euro stort wordt steunend lid, met vermelding in ons tijdschrift
Ons rekeningnummer: BE23 3630 8110 6891 BIC begunstigde: BBRUBEBB

BEZOEK ONS OOK OP FACEBOOK

INHOUD FAMILIESCHOON 61STE JAARGANG -NR. 72(NR) - 2/2020

Art. 321 Het kapittelhuis en het Arendsnest

Art; 322 De Hoegaardse wijn van weleer

Art 323 Putzeys in Guatemala en Putzeys in de regionale politiek

Art 324 Necrologie: bij het overlijden van onze leden Flor Geypen en Jozef Baron van Tichelen

Lidmaatschap Familieschoon 15 euro/jaar (BE63 3300 5449 0008) - Bic: BBRUBEBB

INHOUD ALPAIDIS 56STE JAARGANG - NR.219 - 2/2020

- Kasseiwegen zijn erfgoed (derde vervolg)
- Bij een semipermanente tentoonstelling van de *'unieke vloer'* in de 'Grand Cru' ruimte
- Bijnamen 3
- Klokkenpatrimonium in Hoegaarden
- De zusters leidden de eerste gemeentelijke lagere school voor meisjes (1854-1877)
- 200 jaar zusters in Mariadal

Inlichtingen: Diane Nitelet, nitelet.di@telenet.be 0496 20 39 97
Raymond Billen, raymondbillen52@gmail.com 016 76 71 86
Maurice Dodion, dodionm@hotmail.com

Bestuursleden Hoegaardse Heemkring: Hoegaards Erfgoed vzw
Georges Stienlet (voorzitter), Rik Cipers (ondervoorzitter)

Diane Nitelet, Wasily Pedjko, Irène Bouthé, Maurice Dodion, Noël Verlaers,
Raymond Billen, Chris Michel en Ann Raymaekers